

Karel Marek¹
František Bodlák²

Příkaz - Příkazní smlouva

Klíčová slova: *právo, občanské právo, příkazní smlouva, příkazce, příkazník*

Úvod

Příkazní smlouva je upravena novým českým občanským zákoníkem³ v ustanoveních § 2430 - 2444 v rámci úpravy závazků ze smluv příkazního typu. Mezi těmito smlouvami lze též najít Zprostředkování, Komisi, Zasílatelství a Obchodní zastoupení.

Co se týká příkazu, je důvodová zpráva k občanskému zákoníku (účinnému k 1. 1. 2014) připravená v době, kdy byla zpracovaná osnova předpisu, poměrně stručná. Uvádí: „Osnova odstraňuje dosavadní neúčelnou duplicitu občanskoprávní příkazní smlouvy a obchodní smlouvy mandátní a zavádí jediný smluvní typ odpovídající standardnímu pojetí příkazní smlouvy.“ Nad rámec takto deklarované duplicity byla současně odstraněna také duplicita smlouvy příkazní a smlouvy o obstarání věci.⁴

Smlouvu příkazní lze obecně charakterizovat jako smlouvu o vynaložení úsilí, nikoli smlouvu o výsledku, z této podstaty musíme vycházet.

Ustanovení § 2438 odst. 2 občanského zákoníku totiž určuje, že příkazce poskytne odměnu, i když výsledek nenastal, ledaže byl nezdar způsoben tím, že příkazník porušil své povinnosti. To platí i v případě, že splnění příkazu zmařila náhoda, ke které příkazník nedal podnět.

Příkazce složí na žádost příkazníkovi zálohu k úhradě hotových výdajů a nahradí mu náklady účelně vynaložené při provádění příkazu, byť se výsledek nedostavil.

Před účinností dnešního občanského zákoníku byla příkazní smlouva obsažena v předchozím občanském zákoníku⁵ a pro obchodněprávní vztahy byla koncipována smlouva mandátní. Mandátní smlouvu přitom zákoníky kontinentálního práva

¹ prof. JUDr. Karel Marek, CSc. - Akademie Sting, 637 00 Brno - Jundrov, marek@post.sting.cz; připraveno v rámci interního projektu IGA_AS_03_02.

² Mgr. František Bodlák, externí doktorand katedry obchodního práva, Právnická fakulta Univerzity Karlovy Praha.

³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁴ Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s.780.

⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 31.12.2013.

neupravovaly a neupravují. Mandátní smlouvu neznal před vydáním obchodního zákoníku⁶ ani náš dřívější zákoník mezinárodního obchodu.

Stejně tak jako jiné smlouvy příkazního typu, má i samotná příkazní smlouva svůj význam na železničním poli, ač se *prima facie* zdá, že příkazní smlouva není v tomto odvětví využívána. Na jejím podkladě jsou však vykonávány ve své podstatě různé poradenské služby, které jsou v tomto odvětví využívány, zejména se tak jedná o služby poskytované na základě smlouvy o poskytování právních služeb⁷ nebo také smlouvy o výkonu zadavatelské činnosti, na jejímž základě příkazník organizuje a zajišťuje zadávací řízení dle zákona č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách, v platném znění jménem a na účet zadavatele. S ohledem na postavení (ve smyslu citovaného zákona) převážné většiny subjektů činných v oblasti železniční dopravy se nejedná o marginální smluvní vztahy uzavírané právě těmito subjekty. Nelze také opomenout, že na práva a povinnosti mezi obchodní korporací a členem jejích orgánů se přiměřeně použijí ustanovení o příkazu (§ 59 odst. 1 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech /zákon o obchodních korporacích/). Je také vhodné podotknout, že principu příkazní smlouvy využívají novodobé projekty umožňující nákup jízdenek napříč všemi, nejenom drážními, dopravci a následné řešení nároků vzešlých z přepravy osob.⁸

Základní ustanovení

Základní ustanovení je poměrně stručné. Uvádí, že příkazní smlouvou se příkazník zavazuje obstarat záležitost příkazce. Záležitostí, která je obstarávána může být jak činnost faktická, tak samotné právní jednání.

Zákon současně nikterak neomezuje osobu příkazce ani příkazníka a ti tak mohou být jak právnickou, tak fyzickou osobou.

Příkazce poskytne příkazníkovi odměnu, byla-li ujednána nebo je-li obvyklá, zejména vzhledem k příkazcovu podnikání. Úplatnost jako taková ovšem není pojmovým znakem příkazní smlouvy, která může být bezúplatná. Je nutné upozornit, že část doktríny se domnívá, že záměrem zákonodárce bylo svázat nárok na odměnu s podnikáním příkazníka a dotčené ustanovení je tak stiženo legislativní chybou⁹.

Přitom je určeno, že obstará-li někdo určité záležitosti jako podnikatel, má povinnost, byl-li o obstarání takové záležitosti požádán, dát druhé straně bez zbytečného odkladu výslovně najevo, zda na sebe obstarání záležitosti bere nebo ne; jinak nahradí škodu tím způsobenou. To je významná povinnost, která je pro podnikatele stanovená, poskytující druhé straně poznatek o tom, zda může či nikoli s obstaráním počítat. Už ze zákonné dikce „výslovně“ vyplývá, že se tak nemůže stát samotným mlčením příkazníka (resp. možného budoucího příkazníka), nelze však vyloučit, že se tak stane konkludentně (např. započítáním obstarávání záležitosti). Bezodkladnost

⁶ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném ke dni 31.12.,2013.

⁷ Ustanovení § 2444 občanského zákoníku ve spojení se zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii.

⁸ Srovnaj smluvní dokumentaci k projektu, odstupně na <https://www.bileto.cz/page/terms>

⁹ Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s.803

bude posuzována jak s přihlédnutím k formě samotné oferty (zda byla učiněna ústně či písemně či zda v ní byla stanovena určitá lhůta), tak s přihlédnutím k předmětu příkazní smlouvy. Jak již bylo uvedeno výše, případná liknavost podnikatele povede ke vzniku jeho odpovědnosti za škodu, která bude povětšinou pramenit ze stavu, že oferent bude spoléhat na přijetí obstarání záležitosti.

Při obstarání záležitosti příkazce prováděním právních jednání na základě plné moci se může jednat např. o zastupování před soudy, stálými rozhodčími soudy, při obchodním jednání, při uzavírání smluv apod. Zde půjde zásadně o jednání úplatné. Úplata u některých jednání může být přitom určena v jiných předpisech; příkladem takového předpisu je vyhláška č. 177/1996 Sb. v úplném znění – tzv. advokátní tarif.

Jinou obstarávanou činností může být např. i sledování pohybu na trhu zboží a na něm používaných nezapsaných označení, obstarání stavebního povolení apod.

Vzhledem k tomu, že smlouva o dílo, jak byla dříve v obchodním zákoníku koncipována, nezahrnovala provedení všech činností, ale zahrnovala jen činnosti hmotně zachycené, využívalo se dřívější smlouvy mandátní (u které šlo o zařízení obchodní záležitosti obecně) velmi široce; pokud se nesjednával kontrakt inominátní.

Dnes se podle nového občanského zákoníku použije smlouvy o dílo na činnosti, které nemusí být hmotně zachycené. Část různých předmětů plnění půjde tedy provést podle smlouvy o dílo. I tak ovšem bude prostor pro realizaci smlouvy příkazní značně široký. Rozlišujícím kritériem bude především míra ovlivňování dosažení výsledku náhodou. Příkazní smlouvě bude v konkrétním případě svědčit zvětšující se míra takového ovlivnění.¹⁰

Obstarání záležitosti

Příkazník plní příkaz poctivě a pečlivě podle svých schopností; použije přitom každého prostředku (právem aprobovaného), kterého vyžaduje povaha obstarávané záležitosti, jakož i takového, který se shoduje s vůlí příkazce. Z povahy příkazní vyplývá, že příkazník by vždy měl mít na zřeteli zájem příkazce a příkazníkovy jednání by se tak nemělo dostat do kontroverze s tímto zájmem. Od příkazcových pokynů se příkazník může odchýlit, pokud to je nezbytné v zájmu příkazce a pokud nemůže včas obdržet jeho souhlas. Z povinnosti plnit příkaz poctivě je odvozována také povinnost důvěrnosti, resp. mlčenlivosti ohledně informací, které se dostanou do dispozice příkazníka v rámci obstarávání předmětné záležitosti a jejich zveřejnění by bylo v rozporu se zájmy příkazce¹¹.

Příkazník přenechá příkazci veškerý užitek z obstarané záležitosti, a to bez ohledu na okamžik, kdy je tohoto užitku dosaženo.

¹⁰ Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s. 781

¹¹ Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s. 793

V dřívější úpravě mandátní smlouvy zákon výslovně neřešil, zda do rámce mandatářových povinností patří i upozornění mandanta na to, že udílené pokyny nejsou správné nebo vhodné. Tuto povinnost však bylo možno dovodit z mandatářovy profesní odpovědnosti, při níž musel postupovat s odbornou péčí a jednat v zájmu mandanta.

K řešení této otázky dnes přispívá ustanovení § 2433, ve kterém se opět projevuje maximální preference zájmu příkazce. Obdrží-li příkazník od příkazce pokyn zřejmě nesprávný, upozorní ho na to a splní takový pokyn jen tehdy, když na něm příkazce trvá.

Příkazník provede příkaz osobně. Svěřil-li provedení příkazu jinému, odpovídá, jako by příkaz prováděl sám; dovolil-li však příkazce, aby si ustanovil náhradníka, nebo byl-li tento nezbytně nutný, nahradí škodu, kterou způsobil chybnou volbou náhradníka.

Příkazník tedy provádí obstarání osobně. Může si však provedení zajistit subdodavatelsky. V této situaci nese příkazník stejnou odpovědnost jako při obstarání osobním a případně nahradí příkazci vzniklou škodu, vzniklou v souvislosti s plněním příkazu. Příkazní smlouva tedy nemá osobní charakter. Tak by tomu bylo jen tehdy, pokud by to bylo sjednáno. Je však nutné reflektovat, že věrnost (důvěra), je základním znakem ve vztahu příkazce a příkazníka.¹²

Příkazní smlouva pak může obsahovat i výslovné dovolení toho, aby si příkazník ustanovil náhradníka (substituenta), anebo může nastat i situace, kdy náhradník je nezbytně nutný. V takovém případě dochází ke změně v osobě příkazníka. Jestliže by příkazník provedl volbu náhradníka chybně, pak nese odpovědnost za škodu z takové volby (nejedná se tedy o odpovědnost za splnění příkazu, ale o **culpu in eligendo**). Tuto odpovědnost příkazce nenese v případě, že náhradník byl ke splnění příkazu využit z důvodu pokynu, který současně určil i konkrétní osobu (tj. dochází k absenci volby) a příkazce tak tíží pouze povinnost upozornit na nevhodně příkazníkem vybraného náhradníka.

Příkazník je oprávněn požádat příkazce o složení zálohy na úhradu hotových výdajů a zároveň na náhradu nákladů účelně vynaložených při provádění příkazu, bez ohledu na dosažení stanoveného výsledku. Vynakládání pouze účelným způsobem je úzce spojena s povinností příkazníka jednat pečlivě a poctivě. Příkazce a příkazník se však mohou dohodnout, že oba dva nároky, které příkazníkovi přířkla zákonná úprava v ustanovení § 2436 nového občanského zákoníku, vyloučí, případně účelně vynaložené náklady stanoví paušální částkou.

Příkazce dále nahradí příkazníkovi škodu, která mu vznikla v souvislosti s plněním příkazu.

Zavázal-li se příkazník provést příkaz bezplatně, nahradí mu příkazce škodu, kterou příkazník utrpěl při plnění příkazu náhodou. Příkazníkovi však nenáleží více, než by mu bylo náleželo jako obvyklá odměna, která byla ujednána.

¹² Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014, s.785

Smluvně je přitom vhodné dohodnout, jaké věci a informace předá příkazce příkazníkovi. I když může být zřejmé již z povahy věci, jaké věci a informace jsou třeba příkazcem příkazníkovi předat. Není-li smluvního ujednání, pak naopak z povahy věci může plynout, jaké věci a informace jsou součástí obstarání příkazníka.

Obdobné ustanovení, jako měla právní úprava mandátní smlouvy, týkající se právního jednání (dříve právních úkonů), obsahuje i následně uvedené ustanovení v právní úpravě smlouvy příkazní (§ 2439).

Vyžaduje-li obstarání záležitosti, aby příkazník za příkazce právně jednal, vystaví příkazce příkazníkovi včas plnou moc. Není-li plná moc ve smlouvě obsažena, nenahrazuje ji ujednané převzetí povinnosti příkazce jednat jménem příkazníka; to platí i v případě, že třetí osoba, se kterou příkazník právně jedná, o této povinnosti ví.

V průběhu obstarávání záležitosti příkazník podá příkazci na jeho žádost zprávy o postupu plnění příkazu a převede na příkazce užitek z prováděného příkazu; po provedení příkazu předloží příkazci vyúčtování. Povinnost předložit vyúčtování příkazci bude příkazníka tížit také v jiných případech ukončení příkazní smlouvy než jen v případě splnění příkazu.

Ukončení smluvního vztahu

Závazky z příkazní smlouvy zanikají pochopitelně obecnými způsoby zániku závazků (žádoucí je zejména včasné a řádné plnění); občanský zákoník zná pak i způsoby zvláštní.

Podle nového občanského zákoníku může příkazník smlouvu kdykoli vypovědět. Výpověď nemusí být jakkoli odůvodněná.

Příkazník může příkaz vypovědět nejdříve ke konci měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena.

Vypoví-li příkazník příkaz před obstaráním záležitosti, kterou byl zvlášť pověřen, nebo s jejímž obstaráním začal podle všeobecného pověření, nahradí škodu z toho vzešlou podle obecných ustanovení.

Závazek z příkazu zaniká smrtí příkazce i smrtí příkazníka. Obdobně to platí pro případ, zanikne-li právnická osoba, aniž má právního nástupce.

Příkazce může příkaz odvolat „podle libosti“ (§ 2443). Zákon určuje, že pak nahradí příkazníkovi náklady, které do té doby měl, a škodu, pokud ji utrpěl, jakož i část odměny přiměřenou vynaložené námaze příkazníka.

Při zániku příkazu odvoláním, výpovědí, anebo smrtí zařídí příkazník vše, co nesnese odkladu, dokud příkazce nebo jeho právní nástupce neprojeví jinou vůli. Smluvním stranám příkazní smlouvy je ovšem ponecháno ve světle autonomie vůle,

na které je nový občanský zákoník založen, umožněno stanovit jiný režim postupu příkazníka v daných situacích.

Tím se oprávněně šetří zájmy příkazce, u kterého by jinak tyto jeho oprávněné zájmy mohly být poškozeny.

Je třeba si všimnout, že při odvolání příkazu příkazcem hradí tento i část odměny přiměřenou vynaložené námaze příkazníka. Při výpovědi dané příkazníkem přiměřenou odměnu zákon výslovně neurčuje. Bylo by však zřejmě možné smluvně upravit, za jakých podmínek by taková úhrada možná byla.

Kromě obecných a zvláštních způsobů zániku závazků určených v občanském zákoníku, je třeba pamatovat na situace určené jinými právními předpisy, např. v zákonu o insolvenčním řízení. V předvídaných případech, je zde totiž upraven „zánik příkazů a plných mocí“.

Přiměřené použití příkazu

Poslední ustanovení pod nadpisem Příkaz (§ 2444) pak předvídá přiměřené použití ustanovené o příkazu na případy, kdy má někdo podle smlouvy nebo podle jiných ustanovení zákona povinnost zařídit záležitost na účet jiného. Mezi takové případy bude patřit smlouva o úschově a smlouvy komisionářské anebo smlouvy zasilatelské a případně jak již bylo shora uvedeno smlouvy o poskytování právních služeb či smlouvy o poskytnutí daňového poradenství podle zákona č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a komoře daňových poradců, v platném znění.

Závěr

Při rekodifikačních legislativních pracech bylo zvažováno, zda by mandátní smlouvu upravenou v obchodním zákoníku bylo možno ze zákonného textu „vypustit“ a „vystačit“ s úpravou smlouvy příkazní v občanském zákoníku. Zvažované řešení bylo přijato a nový občanský zákoník odstranil dlouhodobě kritizovanou duplicitu. Příkazní smlouva, jako samotný kontrakt, nebo ustanovení nového občanského zákoníku vázící se k příkazu jako podpůrná úprava pro smlouvy jiného typu, se využijí v mnoha aspektech běžného fungování železniční dopravy (např. podpůrné užití u smlouvy zasilatelské a komisionářské) a subjektů působících na železničním trhu (např. smlouva o poskytování právních služeb). S ohledem na výše uvedené, bylo cílem tohoto příspěvku, který se snad podařilo naplnit, poukázat na aktuální porekodifikační úpravu příkazní smlouvy a její dílčí aspekty a konsekvence.

Literatura

- Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník, komentář, díl. IV., Polygon Praha 2002.
- Eliáš, K.; Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde Praha, a.s., Praha 2001.

- Marek, K.: Smluvní obchodní právo. Kontrakty, 4. aktualizované a rozšířené vydání, Masarykova univerzita, Brno 2008.
- Ovečková, O. a kol.: Obchodný zákonník, Komentár, 2. vydání, Bratislava, Iura Edition, 2005.
- Pelikánová, I.: Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu, Právní rozhledy, č. 18/2007.
- Suchoža, J.: Kľukaté cesty procesu rekonifikácie súkromého práva v Slovenskej republike, sborník Právo a obchodovanie, UPJŠ Košice, 2008.
- Suchoža, J.; Babčák, V.; Husár, J. a kol.: Obchodný zákonník, komentár, EUROUNION Bratislava, 2007.
- Štenglová, I.; Plíva, S.; Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník, komentář, 12. vydání, C. H. Beck, 2010.
- Humlák, M a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014). Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2014

Praha, duben 2015

Lektorovali: doc. Dr. Ing. Roman Štěrba
České dráhy, a.s., Člen představenstva

Mgr. Milan Zdráhal
České dráhy, a.s.